

**В.М.ШЕВЧЕНКО. ЗЕМЕЛЬНИЙ РИНОК УКРАЇНИ
(1861-1917 РР.). МОНОГРАФІЯ. – НІЖИН: ВИД-ВО
«АСПЕКТ-ПОЛІГРАФ», 2010. – 344 С..**

Йдеться про наукову монографію відомого в Україні історика-дослідника і педагога, який народився в нашому краї і вже кілька десятиліть після закінчення Чернігівського педагогічного інституту продовжує працювати у вузах міста.

Вихід у світ названої праці – результат багаторічних невтомних пошуків у галузі аграрних відносин на різних етапах вітчизняної історії. Склалося так, що проблема, обрана автором як об'єкт наукового дослідження, активізувалася з часом, коли на зламі століть в економічному і політичному житті України земля залишається не тільки важливим засобом існування, а й джерелом суспільного багатства.

Перед читачем змістовно й естетично оформлена обкладинка книги: на блакитному тлі безхмарного неба половіють залиті сонячними променями золотисті лани пшениці. Так художник відтворив національні барви державного прапора України.

Структура праці загальноприйнята: вона складається із вступу, чотирьох розділів (десять підрозділів – параграфів), загальних висновків. Але на відміну від пересічних публікацій автор супроводив дослідження іменним та географічним показниками. Такий крок сприяє доступності ширшому загалу читачів – від науковця до усіх, хто цікавиться проблемою. Корисною вона може бути для краєзнавців: на сторінках книги містяться численні факти з історії Чернігівщини, вилучені дослідником із різних джерел, насамперед архівних, здебільшого уперше введених до наукового обігу.

І особливий інтерес науковців повинні викликати додатки, які становлять десятку частину обсягу монографії. Це – статистичні таблиці з великою кількістю цифр, які при відповідній методиці можуть заново прочитуватись і оживати, розкриваючи широкий спектр соціальних процесів у суспільстві.

Автор, скрупульозно проаналізувавши праці попередників, визначив проблематику подальших наукових пошуків, які сфокусувалися навколо земельного ринку України в період переходу від феодалізму до капіталізму. Вивчення об'ємної історіографічної та методологічної літератури склало основу поглядів автора на історичний процес як поступовий і нерівномірний перехід країн від аграрних, орієнтованих на незмінність суспільства, до суспільства сучасного, індустріального, схильного до постійного розвитку. Автор, отже, дотримується тези теорії модернізації про те, що розвиток суспільства по шляху прогресу є неминучим.

Проте, як уже доведено науковцями, теорія модернізації претензію на універсальність не витримує через відсутність лінійного прогресу в історичному розвитку. Підтвердженням цього, зокрема, є те, що приватна власність на землю – категорія історична. Автор, дотримуючись принципу історизму, розглядає проблему в певних хронологічних межах, коли приватна власність на землю стає предметом ринку, зазнаючи впливу факторів, які в інших історичних умовах не задіяні. Неврахування такого явища може, на нашу думку, спричинити автаркічність висновків.

Зокрема, в умовах, які розглядає автор, земельний ринок складався із відносин продавця і покупця. Останній повинен володіти певними фінансовими можливостями. Цілком очевидно, що не кожний селянин був спроможний стати покупцем. І коли автор на стор. 276 стверджує, що до кінця 1917 року селянству належало в Україні майже 75% земельного фонду, то він має на увазі селянство у «широкому розумінні цього слова». У такий делікатний спосіб можна загубити реальну картину існування полюсу бідності, тобто зняти проблему кривавої війни селянства за землю у період потрясінь 1917-1920-х років. На нашу думку, не варто ідеалізувати і реформи П.Столипіна. Але автор має право на свої оцінки, а право слід поважати.

Цінність наукового дослідження В.М.Шевченка не тільки в об'ємній джерельній базі, а й у застосуванні методики джерелознавчого аналізу, зокрема, матеріалів статистики. Лабораторію авторського наукового дослідження склали залучені таблиці статистичних даних напряму в тому випадку, якщо вони були відповідно репрезентативними. Автор застосував і метод групування як ефективний засіб вилучення інформації шляхом механічної вибірки. Нарешті, порівняльно-історичний аналіз шляхом вертикального і горизонтального зрізу дозволив розкрити динаміку земельного ринку на півстолітньому відрізку історії нашої країни.

Зміст праці, висновки, логіка і стиль викладу матеріалу переконують: українська історіографія поповнилася оригінальним науковим надбанням, що засвідчує право Віктора Миколайовича Шевченка на особистий внесок у розвиток української історичної науки.

Микола Бойко